

A krízis hermeneutikája

Válság, válságtudat, identitás

Szeretettel meghívjuk Önt a Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskolájának Filozófia Programja, a Nagyerdei Almanach, a Metabiosis és a MODEM szervezésében megrendezésre kerülő országos interdiszciplináris konferenciára.

Bizonyára mindenki által ismert pszichológiai jelenség, amikor egy szó folytonos ismétlése azt eredményezi, hogy az átmenetileg értelmetlenné, jelentés nélküli hangsorrá válik a hallgató számára. Vajon nem hasonló-e a helyzet napjaink slágerfogalmával, a „válsággal” is? Úgy tűnik, e fogalom többértű jelentése is lassan elhomályosul, kiürül az állandó használata során, miközben mindennapjaink meghatározó kifejezésévé vált. A válságból való kiütkeresés márpedig nehezen elképzelhető elmélyült, önreflexív gondolkodás nélkül, s mivel gondolkodásunk és nyelvünk nehezen szétválasztható, nem kerülhető ki a válság fogalmára való gondos reflexió sem. A krízis hermeneutikája című konferencia célja, hogy rámutasson: a válság egy igen sajátos, összetett állapot, amely megértéséhez figyelembe kell venni a különböző diszciplínák értelmezéseinek különbségeit is.

A részletes program elérhető a www.nagyalma.hu weblapon

Időpont: 2012. szeptember 28-29.

Helyszín: MODEM Modern és Kortárs Művészeti Központ,
Debrecen, Baltazár Dezső tér 1.

A krízis hermeneutikája

szepember 28. (péntek)

13:20 A konferencia megnyitója

13:30 dr. Losoncz Alpár: *Válság(unk): ciklus vagy esemény?*

Először megpróbálok néhány válságmodell feltérképezni (episztemológia, gazdaság, pszichofiziológia, orvostan). Utána megkülönböztetem a kis és nagy válságokat, és leírom a nagy válság mércéit. Aztán arról beszélek, hogy a válság magában kell, hogy foglalja a döntésre való kényszerültséget, merthogy a válság helyzetében nem hárrható el a kiéleződő alternatívákkal való szembenézés. Nem vonhatjuk ki magunkat a válság hatóköréből, mindig megragad bennünket, ez képezi a krízis drámáját. Ennyiben a válság határhelyzetet hív elő: a korábban egymásba bonyolódó lehetőségek elkülönülnek, és polaritásként feszülnek egymásnak. A válság, amely kiélezett lehetőségteret dob felszínre, dinamizálja az emberi történéseket, a válságok korszakjelzőknek bizonyulnak a történelemértés szempontjából. A válság szükségszerűen egyfajta időtapasztalatot is magában foglal. Ezen időtapasztalat azonban nem az egymásután következő pillanatok sorából áll össze, azaz, magva nem a kronologikusan tagolt mennyiségtani idő, hanem, ahogy régen mondták: kairológia. Hiszen itt olyan időfogalom domborodik ki, amely alkalomszerű cselekvéshez és döntéshez kötődik. Kapcsolatban áll mindez a válságba beleivódó bizonytalansággal is: a kimenetel, ugyanis, mindig aluldeterminált. Szolgálhat kiindulópontként egy további folyamatosság számára, de jelenthet veszélyterhes kontextust is, ami a szakadék felé terel bennünket. A válságok nemcsak megálljt intenek azoknak akik hamis utópiákat hajszolva megittasulnak a jövőtől, de félelmeket is gerjesztenek. Ezért minden válságkezelés egyúttal félelempolitika is. A címben szereplő kérdés, hogy a „nagy” válságok (ilyen a jelenlegi válság is) kapcsán fel kell tennünk a kérdést, hogy az adott történések ciklusszerűen, azaz az ismétlés logikája szerint bomlanak ki, vagy egyfajta meglepetésszerű, ellenőrizhetetlen eseményeket jelentenek, amelyek újfajta történelemtapasztalatot gerjesztenek?

14:20 dr. Balogh László Levente: *A krízis mint határ és korszak*

Ha általában úgy tekintenék szóhasználatunkra, mint korunk jellegzetes állapotainak egyfajta lenyomatára, akkor ebből könnyedén azt a következtetést vonhatnánk le, hogy korunk maga az egyetemes válság kora. A válság fogalmának inflációja leginkább arra utal, hogy a válság mint metafora, mind a közösségi, mind az egyéni élet változásainak, valamint az azokhoz való viszony leírásainak alapfogalmává vált. A válság eredetileg azt a pontot jelölte, amikor már nem volt odázható tovább a döntés, visszavonhatatlanul fordulóponthoz értkeztünk; az az állapot, ami addig fennállt, nem volt fenntartható tovább, valami újnak kellett következnie. A modern korban a válság eredeti metaforikus tartalma elképzelhetetlen mértékben kiszélesedett, és a modernitás folyamataival összefüggésben a történeletfilozófia alapfogalmaként terjedt el. Innen már csak egyetlen lépés választotta el attól, hogy átlépjen a politikába, a társadalomba, a gazdaságba és a kultúrába, azaz a változásoknak kitett valamennyi szférába. Végső soron ennek tulajdonítható, hogy a válság a modernitás egyik kulcsfogalma, valamennyi folyamatának lényegi eleme lett, jóllehet már nem egyszerűen a fordulatot jelölte, hanem legalább annyira magát a kort.

14:45 Fekete Sándor: *A magyarországi átmenet legitimitációs problémái*

A legitimitációs válságelméletek tanulmányozása számomra a következő tanulsággal szolgált: a társadalom támogatottságának elvesztése bármilyen okból természetszerűleg a legitimitás elvesztéséhez vezet. A meggyengült legitimitással rendelkező kormány cselekvése aligha lehet effektív, hiszen intézkedéseinek nagy része megfeneklik az erősödő társadalmi ellenállás zátonyain. A nem hatékony kormányzat sorozatos kudarcai következtében a társadalmi elégedetlenség annyira felerősödhet, hogy az szélsőséges esetben fessegetheti akár a fennálló politikai berendezkedés kereteit is. A demokráciákban is fennáll a legitimitás válság lehetősége, de bizonyos védekezést élveznek azáltal, hogy különböző eljárások (pl. népszavazás) segítségével a rendszer megrendülésének, válságának a kockázata a minimálisra csökkenthető. Egy legitimitását veszített kormány még idejében leváltható, s így elkerülhető, hogy a válság a politikai rendszer egészét veszélyeztesse. Előadásom második felében kitérek az államszocialista országok legitimitációs sajátosságaira, mivel e rendszerek bemutatására nem alkalmasak a Nyugat-Európában használatos elméleti keretek. Az e témában rendelkezésemre álló szakirodalom alapján megállapítható, hogy bár e rendszerek jellegükből adódóan nem tarthattak igényt normatív igazolásra, mégis törekedtek a struktúra működését valamiféle tömeglojalitással, konszenzussal igazolni. A rendszer igazolásában rövid ideig az ún. „negatív legitimitáció” működött közre, amely azért működhetett, mert az új rend egy, a társadalom által elutasított másik rendet váltott fel. Az államszocialista országok további sajátosságaként megemlítenő még a nyugati demokráciák politikai berendezkedésének lemásolása, amelytől alighanem szintén legitimitációs többletet reméltek, ám az állam döntéshozó szervei mellett, vagy azok mögött, megkezdődött a párt döntéshozó szerveinek kiépítése is. Végül a magyarországi átmenet legitimitációs gondjainak tárgyalásával zárom az előadást. Feltételezem, hogy a magyarországi rendszerváltozás során az újonnan formálódó politikai rendszer átmenetileg kénytelen volt komoly legitimitációs zavarokkal szembenézni. A témában publikált és általam tárgyalandó szerzők véleménye megegyezik abban, hogy a régi rend megszűnésével egy legitimitációs vákuum keletkezett, amely annak volt köszönhető, hogy a régi rend legitimitása megszűnt, és az új pártok legitimitása ekkor még kérdéses volt, hiszen társadalmi bázisuk még nem volt felmérhető.

15:10 Kávészünet

15:30 Tanyi Zsuzsanna: *A rák okozta lélektani krízis és a poszttraumás növekedés*

A rák, mint életet fenyegető betegség elkerülhetetlenül szembesít életünk végességével. Ez a felismerés súlyos egzisztenciális krízisbe sodorhatja az egyént, amelynek során akarva akaratlanul is számadást készít addigi életéről, valamint annak során elért célokról. Ennek a számadásnak lehet az az eredménye, hogy rájön, olyan értékek mentén élte az életét, amelyek a halállal való küzdelem fényében devalválódnak. A pénz és a siker hajszolása immáron elpazarolt időnek fog tűnni, és egészen más értékek nyernek fontosságot. A poszttraumás növekedés „olyan pozitív változás megtapasztalása, amely a nagyfokú kihívást jelentő életkrízisekkel való küzdelem eredményeként alakul ki” (Tedeschi & Calhoun, 2004). A pszichológiai traumát kiváltó súlyos életesemények potenciális transzformatív erejével már évezredek óta foglalkoznak az írók, költők és vallási tanítások, a pszichológia azonban csak az utóbbi 20-30 évben kezdte el feltárni ezeket a tapasztalatokat. A kvalitatív és kvantitatív kutatások valamennyien arra jutottak, hogy a daganatos betegek nagy része (80%-a, vagy még több) tapasztal legalább egy területen pozitív változást a betegséggel való testi-lelki küzdelem eredményeként. Előadásomban a poszttraumás növekedés azon területeit szeretném bemutatni, amelyek leginkább jellemzik a daganatos betegek tapasztalatait: az élet fokozott értékelése, és a prioritásokban bekövetkezett változások; melegebb, jelentéstelibb interperszonális kapcsolatok átélése; valamint a szeffel kapcsolatos pozitív változások.

16:45 Varga Rita: *Válságos kirekesztés*

Egyének vagy csoportok párbeszéde közben elkerülhetetlenül előfordul, hogy az egyik fél részben vagy egészben nem érti meg a másikat. Ez a jelenség felfogható egyfajta meg-nem-értésből származó krízishelyzetnek, amelyet az esemény két résztvevője más-más módon próbál elhárítani. Az aktuálisan „nem-értő” fél egyik lehetséges reakciója a másik résztvevő egyszerűen „másként” definiálása, amely gesztus voltaképpen a megértés feladatát odázza el. Ennek a hozzáállásnak bizonyos helyzetekben a társadalmi kizárás a végkifejlete, hiszen számos esetben a különböző egyéneket és csoportokat pontosan a megértés hiánya sodor a kirekesztettség állapotába. Előadásomban a kirekesztés folyamatát vizsgálom meg abból a szempontból, hogy mennyiben tekinthető a meg-nem-értés krízisére adott válaszkísérletnek: magát az aktust mint a másság élményét követő reakciót elemezném. Nehéz lenne bármely a társadalomból kizárt csoporttal azonosítani a fenti típust, így példáimat több közegeből meríteném, mindig szem előtt tartva a meg-nem-értettség szempontját.

17:10 Kávészünet

17:30 Tárlatvezetés: *Idegen anyag. „Szürrealizmus” a valóság vonzásában. Válogatás az Antal–Lusztig-gyűjteményből* (A konferencia napján kedvezményesen: 600Ft/fő)

szepember 29. (szombat)

9:30 Szanyi Ildikó: *A svájci tájnyelvi irodalom válságának és az identitást kifejező dialektus használat virágzásának ellentmondása napjainkban. A dialektus olvasása és írása Brigben (Wallis) tanuló diákok körében*

A tájnyelvi irodalom fogalma, léte vitatott a német nyelvterületeken - így Svájcban is: a kritikusok egy része eleve el sem ismeri a fogalom létezését, úgy gondolják, hogy a dialektusnak és az irodalomnak nincs köze egymáshoz. Mások viszont a tájnyelvi irodalmat a regionális identitás egyik fontos kifejezőeszközének tekintik, egy bizonyos népcsoport különlegességének, amit feltétlenül ápolni kell. Előadásom három részre tagolható: Az első részben szemléltetem a mai tájnyelvi irodalom helyzetét általában német Svájcban, pontosabban a kiadók, az olvasók és az alkotók szemszögéből Wallisban. Megállapítom, hogy a tájnyelvi irodalom korábbi nagy virágzásai után jelenleg válság tapasztalható mind a dialektusban íródott művek kiadása, mind a befogadása területén. (Ursula Amrein, Hans Bickel, Michael Böhrer, Iwar Werlen, Helen Christen, Walther Haas és többiek tanulmányait, felméréseit alkalmazva.) Azonban a dialektus olvasási befogadása szinte teljesen ellentétes a dialektus mindennapi szóbeli használatával: a német Svájcban élő lakosok a német nyelv diglossziális helyzetéből adódóan szinte egyöntetűen a dialektust használják a családdal, barátokkal, ismerősökkel történő kommunikáció kapcsán valamint egyre jelentősebb a tájnyelv használata a munka során is. A mindennapi dialektus használat egyik legjelentősebb oka a regionális identitás kifejezése. (Imhof Ulrich, Monika Jäger, Werner Koller, Heinrich Löffler, Pabis Eszter, Schöpflin György és többiek tanulmányozása alapján.) Végül az előadásom harmadik részében 2011 őszén Brigben (Oberwallis) végzett felmérésem eredményeit mutatom be. A felmérés kapcsán kiderült, hogy a dialektus olvasási és írási szokásai teljesen ellentétesek, sokkal könnyebb dialektusban „írni”, mint olvasni. Ennek okai illetve magyarázata kiderül az előadásból.

15:55 Bagdács Zsuzsa: *„A bolond szív mintha szomorú lenne” – ki(vers)lálbalás a verlainé-i melankóliából?*

Válság. Ezt a sokat emlegetett ám nehezen megfogható jelenséget az egyén (közössegtől természetesen nem elválasztható) szintjéről kívánom megközelíteni. Arról a személyes krízisről, szenvedéssel, kielégületlenséggel és hiányérzettel terhes lelki állapotról szeretnék beszélni, amit (Nádas Péter szavaival élve) „nem lehet tisztességesen megnevezni, s az orvosok is csak jobb híján nevezik depresszióknak”. Julia Kristeva a *Soleil noir, dépression et mélancolie (Fekete nap, depresszió és melankólia)* című könyve kapcsán készült interjúban a következőképpen különíti el ezt a két, egyébként rokon értelműnek tekinthető kifejezést: a depresszió pszichiátriai fogalom, míg a melankóliának létezik egy hétköznapi értelemben vett jelentése, amely szerint a melankólia „a lélek megfoghatatlan vágyakozása”, „spleen”, nosztalgia, amely a képzőművészetben és az irodalomban talál visszhangra. Előadásomban ez utóbbi területről szeretnék példát hozni, mégpedig Paul Verlaine költészetéből. Azt szeretném bemutatni, milyen módon próbál túllépni, enyhíteni az őt sújtó melankólián, illetve hogy egyáltalán az alkotás, az alkotóképesség szempontjából válságosnak tekinthető-e ez az igencsak bőséges szakirodalommal rendelkező (gondoljunk csak Földényi F. László *Melankóliájára*), de annál kevésbé definiálható állapot/hangulat/érzés/betegség. Vagy inkább úgy tekintsük, mint tette azt az ál-Arisztotelész *Problemata 30: I* írásában, vagyis mint az emberi természet határállapotát, „természetes” krízist, amely mintegy a lét igazságát tárja fel? Beszámolómat továbbá a már említett Julia Kristeva pszichoanalitikuson kívül François Gantheret író-pszichoanalitikus és Jean Starobinski orvos-irodalomtörténész magyarázataival kívánom színesíteni.

16:20 dr. Barcsi Tamás: *A jó élet válsága és a kivonulás-gondolat. A kivonulás mint lázadás néhány narratívája az irodalomban a 19. századtól napjainkig*

Előadásomban a „jó élet” értelmezésének modernkori válságát a társadalomból való „kivonulás” (mint lázadás, elhatárolódás) gondolatának néhány jelentősebb 19. és 20. századi irodalmi megjelenését vizsgálva értelmezem. Thoreau-nál a kivonulás egyfajta kísérletet jelent a méltó emberi élet megélésére, ami értelmezésében a természetbe visszatérő ember szemlélődő, gondolkodó életét jelenti. A közösségi kivonulók, mint „újrakezdők” egy olyan új közösség alapjait rakják le, amelyet a többségi társadalomtól eltérő elvek alapján rendeznek be. Ezzel kapcsolatban az idősebb Tolsztoj gondolataira utalok, aki a polgári civilizációt az intézményes bűnösség kultúrájának, civilizált barbárságnak tartotta, és a szeretet elve alapján működő társulások létrehozását szorgalmazta. A 20. század első felében Mann, Hesse és Szerb Antal műveiben nagy szerepe van a polgárélet megtagadói, de attól elszakadni nem tudó hősöknek, akik a teljesség megélésének lehetőségét keresik. Az említett szerzők egy-egy művére és a köztük lévő összefüggésekre utalok a kivonulás-gondolat kapcsán. Bár Szerb Antal említésre kerülő művében is fontos szerepet játszik az utazás, vannak olyan kivonulók, akik egyik helyről utaznak a másikra, sehol sem telepednek le hosszabb ideig. Ez jelenik meg az amerikai beat-irodalom klasszikusában, Kerouac *Úton* című művében. A beat-irodalom nagy hatással volt a 60-as évek Nagy Generációjára, illetve annak az adott társadalomtól való elhatárolódás különböző módjait megvalósító „ellenkultúrájára”, amelyben a kivonulás gondolata is központi szerepet kapott. Douglas Coupland: *X generáció* című regénye a „lázas generáció” utáni nemzedék vonatkozásában veti fel a társadalmi rend megtagadásának és a kivonulás lehetőségének a problémáját.

9:55 Duleba Nikoletta: *Az állami gondozás krízisei*

Előadásomban egy közeljövőbeli vizsgálat tervezetét ismertetem. Kutatásom témájául az állami gondozásban nevelkedő gyermekek megküzdési módjainak elemzését választottam. Coping stratégiák, így nevezi a pszichológia a stresszhelyzetekre adott különböző reakciókat. Feltételezésem szerint a gyermekvédelem különböző területein (otthonokban, nevelőcsaládokban) nevelkedő gyermekek kevésbé hatékony coping stratégiákat alkalmaznak. A válság és krízis pszichológiai szempontú értelmezése után szó lenne az állami gondozásba kerülés fontosabb állomásairól: a kiemelés megelőző eseményekről röviden, a kiemelés traumájáról és az állami gondoskodás megpróbáltatásairól, a kiútkeresésről bővebben. A gyermekvédelmi szakellátásba kerülő fiatalok a családból való kiemelés mindenképpen traumaként, krízisként élik meg. Kezdetben tehetetlenség érzéseik, majd szorongás, düh és további negatív érzéseik lehetnek. A krízis különböző fázisai hosszabb elemzést érdemelnek. A családból való kiemelés krízisének tanulmányozásához közvetlenül a kiemelés után a befogadó otthonokba kerülő gyerekek személyiségállapotának felmérése számos információval szolgál. A gyerekek ebben az időszakban pszichésen labilisabbak, sérülékenyebbek, könnyebben befolyásolhatók stb. A krízisállapot oldására irányuló célzó törekvéseket krízisintervenciónak nevezzük. A krízisben lévő egyén felismerését különböző ismérvek segítik. A segítő szakemberek részéről a hatékony segítség nagyszámú elméleti ismeretet és gyakorlati tapasztalatot követel. A kiemelés előtti személyiségfejlődés jellemzői, a korábbi tapasztalatok, az esetleges ártalmak, az aktuális testi-lelki állapot, a lelki edzettség, a külső kapcsolatok nagyban befolyásolják a változásokhoz való alkalmazkodást. Azok a gyerekek, akiket átmeneti nevelésbe vesznek, már a vérszerinti családjukban számos traumán mennek keresztül. Már otthonukban inadekvát problémamegoldásokat látnak és sajátítanak el (érzelem-központú stratégiákat, amelyek a feszültség oldását célozzák, és nem a probléma valódi, hosszútávú megoldására törekednek). A családi szocializációs hatások diszfunkciója (inadekvát légkör, nevelési hibák, bántalmazás stb.) a személyiségfejlődés zavarához vezet, amely megnehezíti az egyénnek a stresszt keltő életeseményekhez való alkalmazkodását. Így a vérszerinti környezet negatív példáinak következtében az „intézetisek” kifogásolhatóbb és egészségtelebber életvitelt folytatnak, gyakrabban bűnöznek, alkohol- és drogfogyasztásuk jelentősebb, a devianciák irányába veszélyeztetettebbek.

10:20 Beretvás Gábor: *A szociális ellehetetlenülés mint válsághelyzet a magyar dokumentumfilmek ábrázolásain keresztül*

A Magyar Népköztársaság törvényei szerint hazánkra a teljes foglalkoztatás kiterjedt rendszere volt jellemző, amely szerint a munkanélküliség közveszélyes munkakerülés jogcímen a büntetőeljárás kategóriába tartozott. A fedél nélkülség illetve a hajléktalanság fogalma pedig még a közbeszéd nyelvezetéből is kitörlődött. A rendszerváltás utáni állapotok tükréként a hajléktalanság problémaköre ismét bekerült mind a közbeszéd, mind pedig a 1993/III szociális törvény alapján a jogi meghatározásokba is. A sajátos korszakában megújuló dokumentumfilm művészet különböző aspektusokból igyekszik vizsgálni ennek a szociális krízisnek a jelenségeit, okait, következményeit. Előadásom során vizsgálatom tárgyát ezen jelenség dokumentumfilmes ábrázolásmódjainak feldolgozása képezi.

10:45 Tóth Judit Gabriella: *Kiútkeresési stratégiák az asszimilációs válságból. A kétvölgyi vendek példája*

Egy nemzetiségi csoportnál nagyon fontos az, hogy az identitás, mint a társadalom kulturálisan szervezett kategóriája beépüljön a köztudatba, és ez a kategória megfelelő helyen alkalmazást is jelentsen. Amennyiben megváltozik a kulturális környezet, az új kultúrába lépés mindenképpen magával hozza a bizonytalanság kérdését és az identitás újraszerveződését is. Az asszimiláció egy olyan összetett társadalmi-lélektani jelenség, ahol a

tudatosságnak és az értelmiségi aktivitásnak nagy szerepe lehet a folyamat lassításában. A nemzeti kisebbségi tudat mindig két irányba változhat: vagy szilárd, az egyén vállalja a különbözőséget minden mással szemben és küzd a megmaradásért; vagy pedig számba veszi azt aényt, hogy nemzetisége el fog tűnni – legyen ennek bármiféle oka – és beleolvad, asszimilálódik a domináns kultúrába. A multikulturalitás és az asszimiláció olykor szembe kerülnek egymással, máskor pedig egymás mellett élnek. A nemzetiség asszimilációhoz való viszonyulásnak egyedi példái az osztrák-magyar- szlovén hármastár mellett élő kétvölgyi vendek, akik nem törődnek bele az összeolvadás lehetőségébe, hanem különböző „túlélési” forogatókönyveket dolgoznak ki, mellyel a folyamatot lassítani igyekeznek. Ezen megoldásokat részben az endogámiában látják, másrészt teljesen új funkciót tulajdonítanak a határnak, mely a Simmel által megfogalmazott Brücke szerepét tölti be esetükben, azaz a határ átmenetet jelent egyik világból a másikba, ahol elmondásuk szerint „szeretik gyermekeiket”. A határátlépések ugyanakkor a Schütz értelmezéséből ismert Mitwelt megteremtését jelenti, amely az a lehetséges társadalmi világ, amely az anyaországgal megélt nemzetiségi identitást és sorsközösséget hordozza magában, ahol nem csupán megfigyelőként, hanem aktív csoporttagként jelenik meg a kétvölgyi ember.

11:10 Kávészünet

11:30 Fleisz Katalin: *Krízis és trauma nyelvi elmondhatósága Sofi Oksanen Tisztogatás című regényében*

Tervezett előadásomban a finn író, Sofi Oksanen - finnül 2008-ban megjelent, és hazájában nagy sikert elért - regényében a válság és trauma nyelvi alakzatait vizsgálom. Ebben a kérdéskörben fontosnak mutatkozik a krízis vagy válság, valamint a trauma értelmének megkülönböztetése. A krízist/válságot elsősorban a regény elhúzódó, történelmi helyzetében követhetjük nyomon, amely ugyanakkor átszővi az egyén sorsát. A regény narratívája párhuzamosan két különböző időszálon fut, és két eltérő, de mégis hasonló sorsra fókuszál. Az 1949-től 1951-ig terjedő időszak Észtország szovjet megszállásának, valamint az ellenállás ideje. A szovjet elnyomás és a német ellenállás feszült, fojtott helyzetei: a megfigyelések, kihallgatások épp Aliide Truu, észt parasztasszony élettörténetében válnak különösen kiélezetté. Aliide ugyanis míg reménytelenül szerelmes a szovjet ideológia ellenséges tagjának tekintett Hansba, évekig bújtatni kényszerül, addig a kommunista „népvezér” Martin feleségeként az elnyomó rendszer elkötelezettjének mutatkozik. A regény másik főszála immár 1991-92-es évekre tehető. Zara, Aliide elfeledett unokahúgának története már a személyes trauma elmondhatóságával kísérletezik. A prostitúcióra kényszerített fiatal lány traumatikus helyzeteket él át folyamatosan. Zara sorsa a traumát elszenvedett egyén lelkiállapotának tipikus tükre: Zara még a legszélösebb helyzetekben sem tudja mi történik vele valójában, sem sérelmeit, sem vágyait nem tudja megfogalmazni. Nemcsak fogvatartóinak kezében, de önmaga számára is tárgyvá válik; saját testét is idegennek érzi. Másrészt az elnyomó, diktatorikus rendszer olyan személyes traumákban válik nyilvánvalóvá, mint Aliide községházán történt kihallgatása és bántalmazása, amelynek jelenére épp azáltal megdöbbenő hatású, hogy az elmondhatóságot teszi kérdésessé. A trauma itt is – akárcsak Zara esetében - valóban szó szerinti értelemben mint seb, azaz itt sebesítés szerepel, amelynek jelenére, megtörténéseinek pillanataira nincs adekvát nyelv. Aliide ebben a helyzetben ugyanúgy tárgyvá válik önmaga, önmaga teste és tudata számára, mint a későbbi években folytonosan bántalmazott Zara. A regény krízis- és traumahelyzeteit elsősorban a nyelvi regiszter vizsgálatában szándékozom nyomon követni. Azaz a válság, trauma paradox nyelvi alakzataiban. Ugyanis míg a trauma, és egyáltalán, minden határhelyzet kizökkenti a nyelvet, nem ábrázolható, épp az elmondhatóság kérdésessége válik produktívá mégis. A szenttelenség, objektivitás (a történelmi helyzetkép esetében), az elmondhatatlanság fenntartása, a szaggatott tudatállapot (a személyes traumákban) már nem leíró, hanem nyelvteremtő lehetőségnek mutatkoznak.

11:55 dr. Pólik József: *A torinói ló az apokalipszis irodalom tükrében*

Az *apokaliptikus világtérkép* minden történelmi korszakon rajta hagyja a maga erőteljes lenyomatát. Ez a lenyomatok az adott történelmi korszakról mesélnek: azokról az erkölcsi és metafizikai dilemmákról, amelyekkel a kor embere szembenézett. A *torinói ló* is e lenyomatok sorába tartozik. Értelmezéséhez, éppen ezért, kitérőt kell tennünk az emberi nem *kollektív végét* elbeszélő irodalmi hagyomány irányába. Ez konkrétan azt jelenti, hogy vázlatosan ugyan, de beszélnünk kell az apokalipszis-irodalomról, továbbá az Ótestamentum néhány idevágó, főleg a karakterábrázolás szempontjából fontos szöveghelyéről, és nem utolsósorban a középkori moralitásátékokról, különös tekintettel azok penitencia-felfogására.

12:20 Karap Zoltán: *Krízis és katarzis a „problémamenedzsment” korában*

Képzelnünk el egy telefonos filozófiai ügyfélszolgálatot, ahol az ügyfelek különféle elvont problémákkal jelentkeznek. "Üdvözlöm, a nevem K., és a krízis jeleit tapasztalom az európai kultúrában". Az ügyfélszolgálatos a szokásos módon igyekszik a panaszt klasszifikálni: "Meg tudná mondani, kérem, mely diszciplínák az érintettek?" A probléma jelentője azonban kitérő választ ad: "Sajnos valamennyi ágens veszélybe került; úgy hiszem, egy az Egészet érintő válságról van most szó." A kolléga tehát rákeres az adatbankban rendelkezésre álló lehetséges "krízis-kezelésekre" útmutatásaira, majd továbbítja az ügyet a magyar válság-diagnosztáról elnevezett "Hamvas Béla Szakcsoportnak". De még mielőtt az időpont-egyeztetések lezárulnának, a problémáról készített tanúsítványt a következőkkel egészíti ki: "Ügyfél-tájékoztató arról, mit jelent katartikus gondolkodni?".

12:45 Sós Csaba: *Nyelv és morál találkozására három felvilágosult diskurzusban*

Előadásomban három felvilágosult szerző egy-egy művében (Diderot: *Levél a vakokról*, Locke: *Értekezés az emberi értelemről*, Rousseau: *Emil, vagy a nevelésről*) körvonalazódó, mindenekelőtt nyelvfilozófiai vonatkozású gondolatainak rekonstrukcióján keresztül arra a kérdésre keresem a választ, hogy ebben a specifikusan lehatárolt, nevelés ill. morálkonceptiók által uralt konstellációban milyen szerepet tölt be a nyelv, amely e teleológia súlya alatt olykor szinte már legitímáhatatlannak bizonyul. Morálfilozófia és nyelvfilozófia e diskurzusokban szakadatlanul keresztezik egymást. Ennek megfelelően a nyelvnek, mely egy többé-kevésbé egységesen formálódó domesztikációs program kellős közepén találja önmagát, gondosan megszabott kritériumoknak kell megfelelnie. A visszaélések lehetőségét magában hordozó nyelv eredményeként esetlegesen létrejövő morális krízis ellensúlyozására az általam vizsgálandó szerzők mindegyike egy, a közforgalomban lévő nyelvvel oppozícióba állított, ideális nyelvelfogást fogalmazott meg. Kérdés, hogy e javaslatokat illetően milyen hasonlóságokat és eltéréseket figyelhetünk meg, avagy milyen áthatásokat fedezhetünk fel egyebek mellett pl. a Diderot által szorgalmazott haptikus (a tapintáshoz kötődő) nyelv és a Locke illetve Rousseau által egyöntetűen preferált rurális (a szavakat a dolgokhoz igazító, s így káros felesleget nem produkáló paraszti) nyelv prioritása között?

13:10 Ebédszünet

14:40 Tánczos Péter: *A romantikus igazság válsága: szép vagy fenséges-e az, ami igaz?*

A szép-jó-igaz szókratikus egységének feltámasztására számos kísérlet született a romantikában. A teoretikus próbálkozások jelentős része a szépség felől közeledett a másik két minőség felé, nem sokkal Kant után, akit éppen a fenti szétválasztás legakkurátusabb végrehajtójaként tarthatunk számon. A szép és a jó viszonylag problémamentes kapcsolatba állításánál sokkal több kérdést vet fel az igaz és a szép közelítése, illetve megfeleltetése. Keats-nél megjelenik az utóbbi két minőség nyílt azonosítása, amely egy alapvetően emberi léptékű igazságfelfogásról tudósít. Ezzel szemben a késő romantikába is sorolható Nietzsche-nél az igazság esetenként minden emberi mértéket nélkülöz, s mint ilyen elborzasztó alakot ölt: bizonyos megszorításokkal azt is állíthatjuk, hogy az igazság itt a fenségeshez tendál. Kérdés, hogy milyen mértékben ered ez a különbség az angol- és a német-, illetve a korai- és késő romantika közötti differenciából. Előadásomban azt kívánám megvizsgálni, hogy az antropomorfi- és a kozmikus igazságkonceptió különbsége mennyiben tekinthető egy episztemológiai-ontológiai válság jelének. Nem célom a kérdéskör hátterének teljes eszmetörténeti rekonstrukciója, hanem arra törekednék, hogy a válságnak voltaképpen utánajárva, megjellem azt a hipotetikus perspektívát, amelyből együtt-láthatóak a szétesett felek.

15:05 Soltész Péter: *Válság és világnézet. A Nietzsche-recepció szerepe a magyar krizeológiában a két világháború között*

Kétségtelen, hogy Magyarországon a huszadik század eleje – ahogyan Kiss Endre első Nietzsche-könyvének címe is találóan nevezi – a világnézet kora volt. A kor művelt gondolkodói és fiatal művészei egyaránt olyan törekvéseket fogalmaztak meg, melyeket e fogalom bonyolult szálai fűztek össze. A „világnézet” körüli vitákban természetesen nagy szerepet játszott az úgynevezett válságirodalom, különösképpen Nietzsche filozófiájának megéltékül receptiója is. Előadásomban arra teszek kísérletet, hogy bemutassam, e fogalom a magyar filozófiai életben elválaszthatatlanul összekapcsolódott a kiütkereséshez az európai értékek válságából, azonban a Nietzsche filozófiájához való viszony változásai sokat alakítottak e fogalom jelentéstartalmain, meghatározva így a válsághelyzetre adott válaszokat is.

15:30 Kovács Gábor: *Krízis, filozófia, történelem – Válságtudat Márkus György filozófiájában*

Előadásom első felében a „krízis” kifejezés jelentéstartalmát, használatának kontextusait, és ezek történeti változásait igyekszem vázlatosan érzékeltetni, majd ennek fényében elemzem „a polgári filozófia válságának” Márkus által kifejtett felfogását. Előadásom második felében a korábban mondottakra támaszkodva annak bemutatására töreksem, hogy Márkus György filozófiáját egyfajta válságtudat, a választás elkerülhetetlenségének a krízis fogalmához is hozzátartozó elgondolása jellemzi.

15:55 – 17:00 Kerekasztal beszélgetés: A krízis hermeneutikája és a különböző diszciplínák